

بررسی تأثیر شعر و موسیقی بر مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت دانش آموزان پیش دبستانی شهرستان باشت

زاهده رحمانیان^۱، فاطمه رحیمی گوهرگان^۲

^۱مدرس و کارشناس پژوهش، پردیس کوثر، دانشگاه فرهنگیان، یاسوج، استان کهگیلویه و بویراحمد، ایران.

^۲مهارت‌آموز ماده ۲۸، دانشگاه فرهنگیان، یاسوج، استان کهگیلویه و بویراحمد، ایران

نویسنده مسئول:

زاهده رحمانیان

چکیده

هدف کلی از اجرای این پژوهش بررسی میزان تأثیر شعر و موسیقی بر پرورش خلاقیت و مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش دبستانی بوده است. روش پژوهش در این تحقیق نیمه تجربی از نوع توصیفی با گروه آزمایش و گواه می‌باشد. جامعه آماری در این پژوهش شامل کودکان پیش دبستانی در نواحی آموزشی از آموزش و پرورش شهرستان باشت باشد که تعداد آنها ۷۰۰ نفر بوده است. با توجه به جامعه‌ی آماری تعداد ۶۰ نفر انتخاب گردیده است که آنها، به دو گروه آزمایشی و گروه کنترل تقسیم شدند. در این پژوهش برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه‌های مهارت اجتماعی و آزمون خلاقیت تورنس فرم ب استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی شامل میانگین، انحراف استاندارد و آمار استنباطی شامل آزمون تی مستقل و تحلیل کوواریانس استفاده گردید و نتایج زیر به دست آمده است.

۱- آموزش شعر و موسیقی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش دبستانی تأثیر دارد.

۲- آموزش شعر و موسیقی بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی تأثیر دارد.

۳- بین تأثیر شعر و موسیقی بر مهارت اجتماعی دختران و پسران پیش دبستانی، تفاوت معنا دار وجود دارد

۴- بین تأثیر شعر و موسیقی بر خلاقیت دختران و پسران پیش دبستانی تفاوت معنا دار وجود دارد.

واژگان کلیدی: خلاقیت، مهارت اجتماعی، شعر، موسیقی، پیش دبستانی.

مقدمه

امروزه روانشناسان و متخصصان علوم تربیتی معتقدند که شخصیت اصلی انسان، در چهار سال اول زندگی شکل می‌گیرد و در این سنین، کودک باید تحت تعلیم و تربیت عمیق و همه جانبه قرار گیرد تا به رشد کامل جسمی، روحی و عاطفی دست یابد. در این میان مراکز پیش دبستانی می‌توانند با ایجاد مراکز آموزشی، پرورشی، اجتماعی و رفاهی شرایط لازم را برای رشد همه جانبه ی کودکان فراهم سازند و در این میان توجه به رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان و خلاقیت آنان می‌تواند آینده کودکان را در برقراری ارتباط اجتماعی مطلوب در جامعه و داشتن تفکری خلاق و نو تضمین نماید.

یکی از مسائلی که در مقطع پیش دبستانی و ابتدایی و دیگر مقاطع از اهمیت زیادی برخوردار است، پرورش و رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان است. مهارت اجتماعی به مجموعه رفتارهای فراگرفته قابل قبولی گفته می‌شود که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه‌ی مؤثر داشته و از عکس العمل‌های نامعقول اجتماعی خودداری کند [۱]. رشد مهارت اجتماعی^۱ یکی از مهم‌ترین جنبه‌های رشد کودکان است در سایه کسب مهارت‌های اجتماعی است که کودکان قادر به برقراری ارتباط با دیگران و سازگاری با اطرافیان و اجتماع می‌شوند بنابر این مهارت اجتماعی عامل مهمی در شکل‌گیری روابط و کیفیت تعاملات اجتماعی و حتی سلامت روانی افراد است [۲]. همچنین رشد ناکافی مهارت‌های اجتماعی نقش بسزایی در ناکامی‌ها و شکست آتی کودکان دارد. آمادگی عاطفی اجتماعی در یادگیری عمیق مفاهیم درسی مدرسه مؤثر است به علاوه از طریق میزان آمادگی‌ها می‌توان کیفیت سازش فرد را در مرحله بزرگسالی پیش بینی کرد. کودکان دارای مهارت‌های اجتماعی کم، به شدت در معرض خطرات روحی و جسمی، قرار دارند. اجتماعی شدن و کسب مهارت اجتماعی فرایندی است که در آن هنجارها، مهارت‌ها، انگیزه‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای فرد شکل می‌گیرد تا ایفای نقش کنونی یا آتی او در جامعه مناسب و مطلوب شناخته شود. در این فرایند، اکتساب و به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و چگونگی برقراری ارتباط و تعامل با دیگران، یکی از مولفه‌های اصلی رشد اجتماعی بخصوص در بین کودکان و نوجوانان محسوب می‌شود. کسب مهارت اجتماعی بخشی از مساله اجتماعی شدن کودک را شکل می‌دهد و مهمترین عوامل اجتماعی شدن را می‌توان فرهنگ خانواده، نهادهای اجتماعی دانست که در قالب نقش جنسیتی، اخلاقیات و انگیزه پیشرفت بررسی شده است [۳].

مطمئناً کسب مهارت‌های اجتماعی، یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین آموزش‌های ضروری به شمار می‌رود. رشد مهارت اجتماعی رابطه‌ی نزدیکی با رشد عاطفی و فکری دارد. زیرا کودکی که از لحاظ مهارت‌های اجتماعی رشد کرده باشد، روابط اجتماعی را بهتر درک می‌کند و می‌داند که چگونه با دیگران ارتباط برقرار کند. او درک می‌کند که انتظارات اجتماع از او چیست و تا اندازه‌ی زیادی قادر است که خود را با این توقعات تطبیق دهد همچنین او آماده قبول مسئولیتی بوده و به محدودیت‌های خود واقف است [۴].

در این مراکز آگاهی هاومهارت های اجتماعی کودک رشد یافته و با استفاده از آموزش‌هایی مانند آموزش شعر و موسیقی، نمایش، قصه گوئی، فرصتی برای یادگیری وسیع‌تر و غنی‌تر و همه جانبه تربیت می‌کند این نوع آموزش با روحیه‌ی فعال و کنج‌او کودک سازگارتر است و او را به یادگیری و اکتشاف بر می‌انگیزد. بنابراین در کنار خانواده‌ها و هم پای تربیت آنها لازم است که مراکز آموزش پیش دبستانی در زمینه‌ی تکامل همه جانبه ی کودک نقش داشته باشند.

پرورش خلاقیت نیز یکی از مهم‌ترین هدف‌های آموزش و پرورش است که حتی پیش از تعلیمات رسمی و از پیش دبستانی آغاز می‌گردد و مسئولیتی که به تنهایی بر عهده‌ی خانواده‌ی کودک بود همگام با آنها بر دوش می‌گیرد. حتی برخی از صاحب نظران، پرورش افراد خلاق و مبتکر را هدف دراز مدت آموزش و پرورش دانسته‌اند و نیاز به پرورش افرادی که به جای تکرار تجارب نسل‌های پیشین، فعالیت‌های جدیدی انجام دهند، به مثابه مبرم‌ترین نیاز نام برده‌اند، هدف دوم از دیدگاه آنان پرورش کسانی است که خودشان دست به ابتکار بزنند و توانایی انتقاد و واریسی داشته باشند و هر چیزی را که به آنان پیشنهاد می‌شود را بدون تفکر نپذیرند [۵]. به عبارت دیگر، خلاقیت یکی از اساسی‌ترین و بنیادی‌ترین ویژگی‌های خاص انسان است و می‌توان گفت که بدون خلاقیت و نوآوری ادامه‌ی حیات امکان پذیر نیست و سازمان‌ها باید همواره کارکنان خود را به نوع آوری و خلاقیت ترغیب و تشویق نمایند در غیر این صورت با مشکلات زیادی رو به رو خواهند شد [۶]. این درحالی است که تورنس^۲ (۱۹۶۲) خلاقیت را به عنوان نوعی مسأله‌گشایی مد نظر قرار داده‌است. به نظر وی تفکر خلاق مختصراً عبارتست از «فرآیند حس کردن مسائل یا کاستی‌های موجود در اطلاعات، فرضیه‌سازی درباره حل مسائل و رفع کاستی‌ها، ارزیابی و آزمودن فرضیه‌ها، بازنگری و بازآزمایی آن‌ها و سرانجام انتقال نتایج به دیگران» [۷].

کودک امروز آینده فردای جامعه‌ی هر کشور را می‌سازد و به نوعی اگر به خلاقیت‌هایی که در وجودشان وجود دارد، ارزش و بها داده شود می‌توانند در آینده نزدیک به نوعی به ارزشهای خود و جامعه، جامه عمل بپوشانند. از آن جا که پیشرفت روز افزون بشر حاصل خلاقیت افراد

می‌باشد، این مهم صورت نمی‌گیرد مگر این که فرد به ارزش وجودی خود ایمان داشته باشد و خود را ارزشمند بداند و احساس کند که در اجتماع نیز دارای ارزش است [۸].

تربیت صحیح انسان‌ها از دوران کودکی آغاز می‌گردد و هر آنچه که کودک به عنوان عادت‌های پسندیده آموزش می‌بیند، در دوره‌های بعدی زندگی حتی در بزرگ سالی نیز، آن عادت‌ها را به کار خواهد برد. آغاز فراگیری عادت‌های پسندیده که مهم‌ترین دوره یادگیری انسان‌ها را تشکیل می‌دهد، همان دوره قبل از دبستان است. آموزش عادت‌های مهارت‌های اجتماعی به کودکان قبل از دبستان با کمک شعر و موسیقی، بهتر انجام می‌گیرد. البته زمانی می‌توان گفت که موسیقی کار خود را در تعلیم و تربیت و ایجاد روحیه و شور و نشاط به کودکان با موفقیت انجام داده که همه شرایط لازم رعایت گردد؛ یعنی در این امر مهم، هم شاعر، هم آهنگساز، و هم معلمی کار آزموده، نقش آفرینی نمایند [۹].

باتوجه به اینکه یکی از فعالیتهای اساسی که کودکان با آن می‌توانند در دنیای سرشار از تخیل قرار گرفته و افکار و احساسات و تأثیرات خود را بیان کنند، شعروموسیقی است. براهنی (۱۳۸۵) با توجه به عناصر مختلف شعر، تعبیرهای گوناگونی از آن ارائه داده است: شعر یک واقعه‌ی ناگهانی است، از سکوت بیرون می‌آید و به سکوت بر می‌گردد. شعر کلامی موزون و مقفی و متخیل است [۱۰]. بتهوون در تعریف زیبایی خود می‌گوید: موسیقی مظهری است عالی‌تر از هر علم و فلسفه‌ای و به عقیده‌ی ارسطو موسیقی، تراوش احساسات و اندیشه‌های آدمی و مبین حالات درونی وی می‌باشد [۱۱]. پس بی‌شک، شعروموسیقی، عرصه دیگری است که میل به خلاق بودن را در کودک ارضا خواهد کرد. زیرا امروزه مشخص شده یادگیری موسیقی در افزایش مهارت کودک در زمینه دروس به‌ویژه درس ریاضی تأثیر زیادی دارد. از طرف دیگر، فقدان مهارت‌ها و توانایی‌های عاطفی، روانی و اجتماعی افراد را در مواجهه با مسائل و مشکلات، آسیب پذیر کرده و آنها را در معرض انواع اختلالات روانی، رفتاری و اجتماعی قرار می‌دهد [۱۲].

استاین (۱۹۷۴) معتقد است یکی از ویژگی‌های افراد خلاق عدم تمایل به روابط اجتماعی و مهارت اجتماعی ذکر می‌کند و نتیجه گیری کرد که افراد خلاق از رشد اجتماعی پایین‌تری نسبت به همسالان خود برخوردارند دکتر آلفرد توماتیس از سال ۱۹۵۰ شروع به تحقیق راجع به تأثیرات موسیقی (بخصوص موسیقی موتزارت) بر روی انسان کرد. او معتقد بود که موسیقی با قدرت نفوذی که در احساسات آدمی دارد می‌تواند بر روی سلامتی انسان تأثیرات مثبت داشته باشد. مطالعاتی که «بارون» (۱۹۶۹) در زمینه شخصیت افراد خلاق انجام داده است نیز نشان می‌دهد که آنها در مقایسه با افراد عادی خوش بین‌تر و دارای انرژی روانی و جسمی استثنایی‌اند. زندگی آنها پیچیده‌تر است و به دنبال تنش‌اند یا از طریق آزاد شدن آن احساس لذت می‌کنند. افراد خلاق، کمتر ضعیف‌النفس بوده و از مسائل و امور آگاهند [۱۳]. مطالعات مختلف، کارکردهای متفاوتی را برای موسیقی یافتند از جمله به عنوان پس زمینه، مرور خاطرات، تفریح، هیجان، خودتنظیمی، انعکاس، پیوند اجتماعی [۱۴] و یا استفاده از موسیقی در کارکردهای اجتماعی همانند هویت سازی، تنظیم خلق، برانگیختگی همانند کاهش استرس، و یا شناختی همچون فرار از واقعیت را قید کرده‌اند [۱۵]. مطالعه‌ای دیگر در این راستا نشان داد موسیقی با ایجاد تجارب اوج، توازن و خود فهمی را در فرد موجب می‌شود و از طرفی تغییرات بلند مدتی را در ارزش‌های فردی، درک در معنای زندگی، روابط اجتماعی و رشد شخصی ایجاد می‌کند [۱۶]. فزائی و عشایری (۱۳۹۷) در بررسی تأثیر آموزش موسیقی بر خلاقیت کودکان ۷ تا ۹ ساله شهر تهران دریافتند که آموزش موسیقی تأثیر معناداری بر مؤلفه‌های خلاقیت کودکان دارد و آموزش موسیقی می‌تواند ابزاری مؤثر در توسعه خلاقیت کودکان باشد [۱۷].

به طور کلی، شعر و موسیقی یکی از راه‌های جالب و مفید برای تقویت قوه خلاقیت کودکان در خلق وضعیت‌ها و شرایط جدید است. با تشویق کودکان به گوش دادن به شعر و موسیقی و گفتن و نوشتن داستان، کودک به ایفای نقش در موقعیت‌های مختلف می‌پردازد، و تفکرات، نگرانی‌ها و وقایع روزانه را به نوعی در موسیقی که می‌نوازد و یا شعر و داستان‌هایی که خلق می‌کند، منعکس می‌کند. موفقیت در آموزش و اطلاع رسانی به کودکان به کمک شعر و موسیقی، نتیجه‌های باورنکردنی را با خود به همراه دارد که علاوه بر تعلیم و تربیت و ایجاد عادت صحیح و پسندیده می‌توان به رشد مهارت‌های اجتماعی اشاره کرد که باز با کمک شعر و موسیقی در کودکان پدیدار می‌گردد و این موفقیت، با کمک شعر و موسیقی، تأثیر خود را در رشد و شکوفایی بهتر کودکان خردسال گذارده و زمینه مطلوبی را برای گام نهادن در دوره‌های بعدی زندگی ایجاد خواهد کرد که موسیقی می‌تواند جلوه‌های شگرفی را در آن دوره‌ها با خود به همراه آورد و با داشتن اثرهای تفریحی، آموزشی، روحی و روانی در خودسازی انسان‌ها نقش مهمی را بازی نماید.

بنابر این در این پژوهش، محقق در راستای بهبود و گسترش آموزش شعر و موسیقی در پیش دبستانی‌ها، پرورش کودکانی پویاتر و فعال تر، با مهارت‌های اجتماعی بهتر و تربیت کودکانی خلاق در اجتماع به تبیین تأثیر شعر و موسیقی بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش دبستانی، و تعیین تأثیر شعر و موسیقی بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی شهرستان باشت پرداخته است و به دنبال آن بوده که آیا تأثیری بین مهارت‌های اجتماعی کودکان و آموزش شعر و موسیقی به آنها وجود دارد و همین طور بین خلاقیت در کودکان و آموزش شعر و موسیقی به آنها تفاوت معنا داری وجود دارد؟ همچنین آیا بین تأثیر شعر و موسیقی بر مهارت‌های اجتماعی دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد؟ و آیا بین تأثیر شعر و موسیقی بر خلاقیت دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد؟

روش تحقیق

از آن جا که این تحقیق در پی آن بوده که تأثیر شعر و موسیقی را بر خلاقیت و مهارت اجتماعی کودکان بسنجد، نوع روش پژوهش نیمه تجربی از نوع توصیفی با گروه آزمایش و گواه می باشد.

جامعه آماری

در این تحقیق جامعه آماری شامل کلیه ی نواموزان پیش دبستانی های شهرستان باشت که تعداد آنها ۷۰۰ نفر و در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ که در حال تحصیل و آموزش هستند، می باشد. و نمونه آماری ۶۰ نفر انتخاب گردید.

نمونه و روش نمونه گیری

روش نمونه گیری در این تحقیق به صورت نمونه گیری خوشه ای مرحله ای بود. اطلاعات جمعیت شناختی نمونه در جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول ۱. فراوانی و درصد جنسیت آزمودنی ها

جنسیت	آزمایش		گواه	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
دختر	۱۵	۵۰	۱۵	۵۰
پسر	۱۵	۵۰	۱۵	۵۰
کل	۳۰	۱۰۰	۳۰	۱۰۰

ابزارهای اندازه گیری

برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه های مهارت اجتماعی گرشام والیوت و خلاقیت تورنس استفاده شده است:

پرسشنامه مهارت اجتماعی

در این تحقیق برای گرد آوری اطلاعات از پرسش نامه مهارت اجتماعی از پرسشنامه سیستم درجه بندی مهارت اجتماعی (SSRS) که توسط گرشام و الیوت (۱۹۹۰) برای ارزیابی گستره ای از مهارت های زندگی طراحی شده است که بر رابطه معلم و دانش آموزان، عملکرد اجتماعی و تحصیلی و پذیرش از سوی همتایان تأثیر می گذارد، استفاده شده است. پرسشنامه ی (SSRS) رفتارهای مربوط به رشد اجتماعی و کارکردهای انطباقی را در مدرسه و خانه ارزیابی می کند. فرم های مختلف این مقیاس سه حیطه مهارت های اجتماعی، مشکلات رفتاری و کفایت های تحصیلی را ارزیابی می کند. و شامل پنج خرده مقیاس می باشد: ۱- همکاری ۲- ابراز وجود در جمع ۳- مسئولیت پذیری در کودکان ۴- همدلی ۵- کنترل خود برای هنجار یابی مقیاس SSRS توسط با روایی و پایایی مناسب در شهر شیراز به اجرا درآمده است [۱۸]. روش نمره گذاری: پرسشنامه ی (SSRS) رفتارهای مربوط به رشد اجتماعی و کارکردهای انطباقی را در مدرسه و خانه ارزیابی می کند. این مقیاس شامل سه فرم معلم، والدین و دانش آموز می باشد. در این پرسشنامه گزینه ی هرگز، نمره صفر و گزینه ی بعضی اوقات نمره ی یک، گزینه ی اغلب اوقات نمره دو گرفت بنابر این حداکثر نمره در این آزمون ۶۰ و حداقل صفر خواهد بود و هر چه نمره بالاتر باشد کودک دارای مهارت اجتماعی بالاتر و هر چه نمره پایین تر باشد کودک دارای مهارت اجتماعی کمتری است.

پایایی و اعتبار/باز: در پرسشنامه ی (SSRS) رفتارهای مربوط به مهارت های اجتماعی می باشد، اعتبار این مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ و بازآزمایی برابر ۹۴/۹۴ گزارش شده است [۱۹]. همچنین اعتبار این مقیاس از دو روش آلفای کرونباخ و تنصیفی (دو نیمه کردن) به ترتیب برابر ۹۰/۸۸ و ۸۸/۸۸ گزارش شده است [۱۸].

پرسشنامه خلاقیت تورنس

آزمون خلاقیت تورنس فرم ب که به صورت تصویری روایی و پایایی آن در ایران توسط غفاری و دیگران در شیراز بر روی کودکان پیش دبستانی اجرا شده است. روش نمره گذاری در آزمون تصویری تفکر خلاق شامل سه فعالیت تصویر سازی، تکمیل تصاویر و دایره هاست. زمان لازم برای پاسخگویی ۴۵ دقیقه می باشد که ۱۵ دقیقه توضیح دستورالعمل ها و ۳۰ دقیقه جهت انجام سه فعالیت یعنی هر فعالیت ۱۰ دقیقه است. در نمره گذاری این آزمون بر مهارت عالی در نقاشی یا ترسیم تأکید نمی شود و آن چه ملاک ارزیابی قرار می گیرد وجود ایده در هر تصویر است. کیفیت هنری ترسیم ملاک ارزیابی نیست بنابراین به هر تصویری که نشان دهنده ی تفکر خلاق باشد در ارزیابی امتیاز داده می شود از این رو با داشتن حداقل مهارت در ترسیم، آزمودنی ها قادر خواهند بود عملکرد متوسط تا خوب داشته باشند در تصویر سازی، ترسیم ها بر مبنای ابتکار (غیر معمول و قادر بودن) و بسط (توانایی اضافه کردن جزئیات به تصویر) ارزیابی می شود [۱۷]. در تکمیل تصاویر، ترسیم ها بر مبنای سیالی (تعداد پاسخ های ارائه شده در قالب تصویر)، انعطاف پذیری (توانایی تولید انواع گوناگون و متنوع پاسخ در قالب تصویر) ابتکار و بسط ارزیابی می شود. در فعالیت دایره ها (تصاویر تکراری) ترسیم ها بر مبنای انعطاف پذیری، ابتکار، سیالی و بسط ارزیابی

می‌شود. شایان ذکر است که اعتبار این مقیاس را محققان حاضر به روی نمونه‌ی صد نفری از دانش آموزان ابتدایی در شهر تهران اجرا کردند و روایی این آزمون نیز مورد تأیید اساتید روانشناسی قرار گرفته است.

روایی و پایایی آزمون: اعتبار آزمون تصویری تفکر خلاق فرم ب در قسمت اعتبار محتوی، سازه، همزمان و پیش بین سنجیده شده است. تورنس پایایی این آزمون را در سطح پایایی نمره دادن ۸۶ تا ۹۹/ بین نمرات نمره دهندگان تعلیم دیده و تعلیم ندیده گزارش کرده است در زمینه پایایی باز آزمایی گوراسکی به نقل از تورنس ضریب باز آزمایی را برای سیالی ۷۸/، ابتکار ۵۹/ انعطاف پذیری ۷۸/ وکل آزمون ۸۳/ گزارش کرده است در نمونه انجام شده در ایران پیر خایفی (۱۳۷۲) ضریب پایایی ۸۰/ در فاصله‌ی زمانی دو هفته‌ای به شیوه باز آموزی بر روی ۴۸ دانش آموز به دست آورده است وی این ضریب را در عناصر سیالی ۷۸/ ابتکار ۷۴/ انعطاف پذیری ۸۱/ و در بسط ۹۰/ به دست آورده است [۲۰].

روش اجرا

با توجه به این که روش این تحقیق نیمه آزمایشی است، افراد به دو گروه کنترل و آزمایش تقسیم شدند. که قبل و بعد از ارائه‌ی متغیر مستقل (شعر و موسیقی) مقایسه شدند.

جدول ۲. طرح گروه‌های مورد مطالعه

گروه‌های مورد مطالعه	تعداد	پیش آزمون	متغیر مستقل	پس آزمون
گروه آزمایش	۳۰	T1	X1	T2
گروه کنترل	۳۰	T1	X2	T2

در این طرح کودکان به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند در آغاز پیش آزمون به روی هر دو گروه اجرا شد. پس از آن شعر و موسیقی طی مدت دو ماه (چهارده جلسه)، به گروه آزمایش، آموزش داده شد. و در این حین گروه کنترل عملاً تحت آموزش نبودند و پس از مدتی (دو ماه)، پس آزمون به روی هر دو گروه اجرا گردید. نمرات پس آزمون (با توجه به معنی دار نبودن تفاوت نمرات در پیش آزمون هر دو گروه) به عنوان شاخص ارزیابی و مقایسه، انتخاب و مورد بررسی‌های آماری قرار گرفت تا معنی دار بودن یا عدم معنی داری در دو گروه مشخص گردد. لازم به ذکر است که قبل از هر کار به منظور کسب مجوز پژوهش به اداره آموزش و پرورش استان مراجعه و پس از اخذ مجوز و گرفتن اسامی پیش دبستانی‌های مورد نظر، به این پیش دبستانی‌ها مراجعه و پس از ارائه‌ی توضیحات لازم در ارتباط با نحوه‌ی تکمیل پرسشنامه‌ها، تعداد ۶۰ نمونه مورد نظر بین گروه‌های گواه و آزمایش توزیع شد.

شعر و موسیقی طی چهارده جلسه به گروه آزمایش آموزش داده شد که جزئیات آن در جدول ۳ آمده است:

جدول ۳. محتوی آموزشی و اهداف گروه آزمایش

جلسات	مقوله	مؤلفه	محتوی آموزشی	اهداف
جلسه‌ی اول	مهارت اجتماعی	همکاری	آشنایی و معارفه با کودکان	ایجاد رابطه و برقراری ارتباط با کودکان
جلسه‌ی دوم	خلاقیت	سیالی	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	قدرت تولید ایده‌ها
جلسه‌ی سوم	مهارت اجتماعی	همکاری	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	تمرین ایفای نقش و طرح نمونه‌های زندگی روزمره
جلسه‌ی چهارم	خلاقیت	انعطاف پذیری	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	توانایی لازم برای تغییر جهت فکری
جلسه‌ی پنجم	مهارت اجتماعی	ابراز وجود در جمع	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	دفاع از حقوق شخصی
جلسه‌ی ششم	خلاقیت	ابتکار	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	توانایی تولید ایده یا محصول نو و بدیع
جلسه‌ی هفتم	مهارت اجتماعی	مسئولیت پذیری در کودکان	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	انتقاد پذیری و فهم پیش داوری
جلسه‌ی هشتم	خلاقیت	بسط	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	توانایی توجه به جزئیات وابسته به یک ایده
جلسه‌ی نهم	مهارت اجتماعی	همدلی	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	ایجاد رابطه و برقراری ارتباط مؤثر
جلسه‌ی دهم	خلاقیت	بسط	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	توانایی توجه به جزئیات وابسته به یک ایده
جلسه‌ی یازدهم	مهارت اجتماعی	کنترل خود	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	توانایی خود کنترلی
جلسه‌ی دوازدهم	خلاقیت	بسط و ابتکار	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	
جلسه‌ی سیزدهم	مهارت اجتماعی	کنترل خود	آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	عدم وابستگی عاطفی
جلسه‌ی چهاردهم	خلاقیت و مهارت اجتماعی		آموزش و اجرای موسیقی و شعر خوانی	مرور مطالب و جمع بندی

۶.۲. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

بعد از گردآوری داده‌ها و ورود آن‌ها به کامپیوتر ابتدا آنها کد گذاری گردید سپس بوسیله نرم افزار SPSS تحلیل‌های آماری مورد نظر انجام گرفت. در نرم افزار SPSS از شاخص‌های آمار توصیفی از جمله ارائه میانگین و انحراف معیار استاندارد و روش‌های آمار استنباطی شامل تحلیل کواریانس و تی مستقل استفاده گردید. با توجه به فرضیه‌های تحقیق روش‌های زیر مورد استفاده قرار گرفت:

به منظور بررسی فرضیه اول تحقیق که آموزش شعر و موسیقی بر مهارت اجتماعی کودکان پیش دبستانی تأثیر دارد، از روش آماری تحلیل کواریانس استفاده شد. به منظور بررسی فرضیه دوم تحقیق یعنی آموزش شعر و موسیقی بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی تأثیر دارد، از روش آماری تحلیل کواریانس استفاده شد. به منظور بررسی فرضیه سوم تحقیق یعنی این که بین تأثیر شعر و موسیقی بر مهارت اجتماعی دختران و پسران پیش دبستانی تفاوت معنادار وجود دارد، ابتدا گروه آزمایش را انتخاب کرده و اختلاف نمره پس آزمون و پیش آزمون محاسبه شد، سپس با استفاده از آزمون تی مستقل دو گروه مقایسه شدند. به منظور بررسی فرضیه چهارم تحقیق یعنی این که بین تأثیر شعر و موسیقی بر خلاقیت دختران و پسران پیش دبستانی تفاوت معنادار وجود دارد، ابتدا گروه آزمایش را انتخاب کرده و اختلاف نمره پس آزمون و پیش آزمون محاسبه شد، سپس با استفاده از آزمون تی مستقل دو گروه مقایسه شدند.

یافته‌های پژوهش**جدول ۴. میانگین و انحراف استاندارد دو گروه متغیر مهارت اجتماعی پیش آزمون و پس آزمون**

گروه		آزمایش		گواه
مرحله	پیش آزمون	پس آزمون	پیش آزمون	پس آزمون
میانگین	۴۹/۳۳	۶۵/۶۰	۵۳/۸۰	۵۵/۷۳
انحراف استاندارد	۹/۱۴	۹/۴۱	۸/۳۶	۸/۵۳

با توجه به جدول (۴) ملاحظه می‌شود که در گروه آزمایش در مرحله پیش آزمون متغیر مهارت اجتماعی دارای میانگین ۴۹/۳۳ و در مرحله پس آزمون این میانگین به ۶۵/۶۰ رسیده است که حاکی از افزایش میزان مهارت اجتماعی در کودکان می‌باشد. اما در گروه گواه میانگین از ۵۳/۸۰ به ۵۵/۷۳ رسیده است که تغییر چندانی مشاهده نشده است.

جدول ۵. میانگین و انحراف استاندارد دو گروه متغیر خلاقیت در پیش آزمون و پس آزمون

گروه		آزمایش		گواه
مرحله	پیش آزمون	پس آزمون	پیش آزمون	پس آزمون
میانگین	۶۷/۴۷	۹۴/۲۰	۶۶/۹۳	۶۹/۴۷
انحراف استاندارد	۱۸/۷۵	۲۵/۴۷	۲۲/۸۰	۲۱/۵۴

با توجه به جدول (۵) ملاحظه می‌شود که در گروه آزمایش در مرحله پیش آزمون متغیر خلاقیت دارای میانگین ۶۷/۴۷ و در مرحله پس آزمون این میانگین به ۹۴/۲۰ رسیده است که حاکی از افزایش میزان خلاقیت در کودکان می‌باشد. اما در گروه گواه میانگین از ۶۶/۹۳ به ۶۹/۴۷ رسیده است که تغییر چندانی مشاهده نشده است.

فرضیه اول: آموزش شعر و موسیقی بر مهارت اجتماعی کودکان پیش دبستانی تأثیر دارد.

به منظور بررسی این فرضیه از روش آماری تحلیل کواریانس استفاده شد. نتایج در جداول ۶ و ۷ ارائه شده است.

جدول ۶. جدول آزمون وجود همگنی رگرسیون برای به کار بردن تحلیل کواریانس (مهارت)

منبع تغییر	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
گروه	۸۵۴/۸۹	۱	۸۵۴/۸۹	۱۸/۵۰	۰/۰۰۱
پیش آزمون	۱۷۷۰/۳۳	۱	۱۷۷۰/۳۳	۲/۳۲	NS
گروه*پیش آزمون	۴۶۶/۴۲	۱	۴۶۶/۴۳	۱/۰۹	NS
خطا	۲۵۸۷/۳۳	۵۶	۴۶/۲۰		
کل	۲۲۶۹۶۶	۶۰			

ملاحظه می‌شود که F محاسبه شده تعامل گروه و پیش آزمون معنادار نمی‌باشد بدین معنا که رابطه بین متغیر وابسته (پس آزمون مهارت اجتماعی) و تصادفی کمکی (پیش آزمون مهارت اجتماعی) برای تمام گروه‌های آزمایشی یکسان است آنگونه که خط رگرسیون همه موازی است.

جدول ۷. آزمون تحلیل کواریانس برای بررسی تأثیر شعر و موسیقی بر مهارت اجتماعی کودکان پیش دبستانی

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	مجذورات
پیش آزمون	۱۶۲۵/۳۰	۱	۱۶۲۵/۳۱	۳۰/۳۴	۰/۰۰۱	۰/۳۵
گروه	۲۲۱۹/۰۸	۱	۲۲۱۹/۰۸	۳۹/۴۲	۰/۰۰۱	۰/۴۰
خطا	۳۰۵۳/۷۶	۵۷	۵۳/۵۷			
کل	۲۲۶۹۶۶	۶۰				

براساس جدول (۶) نتایج پس آزمون مهارت اجتماعی با توجه به نوع گروه ($F=۳۹/۴۲$ ، $df=۱$ ، $P \leq ۰/۰۰۱$) معنی دار بوده است. به این ترتیب که گروه آزمایش از گروه گواه افزایش بیشتری در میزان مهارت اجتماعی داشتند. میزان تأثیر مداخله متغیر مستقل (آموزش شعر و موسیقی) ۰/۴۰ بوده است، یعنی ۴۰ درصد واریانس نمرات پس آزمون متغیر مهارت اجتماعی کودکان به تأثیر آموزش شعر و موسیقی بوده است. بدین معنا که آموزش شعر و موسیقی موجب افزایش مهارت اجتماعی کودکان پیش دبستانی شده است.

فرضیه دوم: آموزش شعر و موسیقی بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی تأثیر دارد.

به منظور بررسی این فرضیه نیز از روش آماری تحلیل کواریانس استفاده شد. نتایج در جداول ۸ و ۹ ارائه شده است.

جدول ۸. جدول آزمون وجود همگنی رگرسیون برای به کار بردن تحلیل کواریانس

منبع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
گروه	۹۸۵/۷۸	۱	۹۸۵/۷۸	۴/۷۲	۰/۰۳
پیش آزمون	۱۹۵۳۶/۴۵	۱	۱۹۵۳۶/۴۵	۹۳/۵۲	۰/۰۰۱
گروه*پیش آزمون	۲۱/۶۳	۱	۲۱/۶۳	۰/۱۰	NS
خطا	۱۱۶۹۸/۴۵	۵۶	۲۰۸/۹۰		
کل	۴۴۳۲۵۰	۶۰			

ملاحظه می شود که F محاسبه شده تعامل گروه و پیش آزمون معنادار نمی باشد بدین معنا که رابطه بین متغیر وابسته (پس آزمون خلاقیت) و تصادفی کمکی (پیش آزمون خلاقیت) برای تمام گروه های آزمایشی یکسان است آنگونه که خط رگرسیون همه موازی است.

جدول ۹. آزمون تحلیل کواریانس برای بررسی تأثیر آموزش شعر و موسیقی بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	مجذورات
پیش آزمون	۲۰۵۵۲/۱۹	۱	۲۰۵۵۲/۱۹	۹۹/۹۵	۰/۰۰۱	۰/۶۴
گروه	۸۸۲۱/۱۴	۱	۸۸۲۱/۱۴	۴۲/۹۰	۰/۰۰۱	۰/۴۳
خطا	۱۱۷۲۰/۰۸	۵۷	۲۰۵/۶۱			
کل	۴۴۳۲۵۰	۶۰				

براساس جدول (۹) نتایج پس آزمون خلاقیت با توجه به نوع گروه ($F=۴۲/۹۰$ ، $df=۱$ ، $P \leq ۰/۰۰۱$) معنی دار بوده است. به این ترتیب که گروه آزمایش از گروه گواه افزایش بیشتری در میزان خلاقیت داشتند. میزان تأثیر مداخله متغیر مستقل (آموزش شعر و موسیقی) ۰/۴۳ بوده است، یعنی ۴۳ درصد واریانس نمرات پس آزمون متغیر خلاقیت کودکان به تأثیر آموزش شعر و موسیقی بوده است. بدین معنا که آموزش شعر و موسیقی موجب افزایش خلاقیت کودکان پیش دبستانی شده است.

فرضیه سوم: بین تأثیر شعر و موسیقی بر مهارت اجتماعی دختران و پسران پیش دبستانی تفاوت معنادار وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه، ابتدا گروه آزمایش را انتخاب کرده و اختلاف نمره پس آزمون و پیش آزمون محاسبه شد (نمره تفاضل)، سپس با استفاده از آزمون تی مستقل دو گروه مقایسه شدند، نتایج در جدول ۱۰ آمده است.

جدول ۱۰. آزمون تی مستقل برای تعیین تأثیر شعر و موسیقی بر مهارت اجتماعی کودکان دختر و پسر

مرحله	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	سطح معناداری
پیش آزمون	پسر	۱۵	۵۱/۰۷	۵۱/۰۷	۱/۰۴	۲۸	NS
	دختر	۱۵	۴۷/۶۰	۴۷/۶۰			
پس آزمون	پسر	۱۵	۶۵/۲۷	۶۵/۲۷	۰/۱۹	۲۸	NS
	دختر	۱۵	۶۵/۹۳	۶۵/۹۳			
تفاضل	پسر	۱۵	۱۴/۲۰	۱۴/۲۰	۱/۰۳	۲۸	NS
	دختر	۱۵	۱۸/۳۳	۱۸/۳۳			

جدول فوق نشان می‌دهد که در سه مرحله بین دختران و پسران در میزان مهارت اجتماعی کودکان تفاوت معنادار وجود ندارد، بدین معنا که آموزش شعر و موسیقی تأثیر یکسانی بر مهارت اجتماعی دختران و پسران پیش دبستانی داشته است. و باعث افزایش میزان مهارت اجتماعی این کودکان شده است.

فرضیه چهارم: بین تأثیر شعر و موسیقی بر خلاقیت دختران و پسران پیش دبستانی تفاوت معنادار وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه، ابتدا گروه آزمایش را انتخاب کرده و اختلاف نمره پس آزمون و پیش آزمون محاسبه شد (نمره تفاضل)، سپس با استفاده از آزمون تی مستقل دو گروه مقایسه شدند، نتایج در جدول ۱۱ آمده است.

جدول ۱۱. آزمون تی مستقل برای تعیین تأثیر شعر و موسیقی بر خلاقیت کودکان دختر و پسر

مرحله	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	سطح معناداری
پیش آزمون	پسر	۱۵	۶۳/۴۰	۱۵/۸۳	۱/۲۰	۲۸	NS
	دختر	۱۵	۷۱/۵۳	۲۱/۰۳			
پس آزمون	پسر	۱۵	۹۳/۰۷	۲۱/۰۵	۰/۲۴	۲۸	NS
	دختر	۱۵	۹۵/۳۳	۲۹/۹۷			
تفاضل	پسر	۱۵	۲۹/۶۷	۱۰/۵۰	۰/۸۱	۲۸	NS
	دختر	۱۵	۲۳/۸۰	۲۶/۱۱			

جدول فوق نشان می‌دهد که در سه مرحله بین دختران و پسران در میزان خلاقیت کودکان تفاوت معنادار وجود ندارد، بدین معنا که آموزش شعر و موسیقی تأثیر یکسانی بر خلاقیت دختران و پسران پیش دبستانی داشته است و باعث افزایش میزان خلاقیت این کودکان شده است.

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش به بررسی میزان تأثیر شعر و موسیقی بر پرورش خلاقیت و مهارت های اجتماعی کودکان پیش دبستانی پرداخته شد. فرضیه اول پژوهش بیان می دارد که آموزش شعر و موسیقی بر مهارت اجتماعی کودکان پیش دبستانی تأثیر دارد. به منظور بررسی این فرضیه از روش آماری تحلیل کواریانس استفاده شد ملاحظه می شود که F محاسبه شده تعامل گروه و پیش آزمون معنادار نمی باشد بدین معنا که رابطه بین متغیر وابسته (پس آزمون مهارت اجتماعی) و تصادفی کمکی (پیش آزمون مهارت اجتماعی) برای تمام گروه های آزمایشی یکسان است آنگونه که خط رگرسیون همه موازی است. پس می توان نتیجه گیری کرد که کودکانی که به آنها شعر و موسیقی آموزش داده نشده است تأثیری در مهارت اجتماعی آنها نیز ندارد ولی نتایج پس آزمون مهارت اجتماعی با توجه به نوع گروه ($P \leq 0.001, df=1, F=39/42$) معنی دار بوده است. به این ترتیب که گروه آزمایش از گروه گواه افزایش بیشتری در میزان مهارت اجتماعی داشتند. میزان تأثیر مداخله متغیر مستقل (آموزش شعر و موسیقی) $0/40$ بوده است، یعنی 40 درصد واریانس نمرات پس آزمون متغیر مهارت اجتماعی کودکان به تأثیر آموزش شعر و موسیقی بوده است. بدین معنا که آموزش شعر و موسیقی موجب افزایش مهارت اجتماعی کودکان پیش دبستانی شده است. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات اسحاق نیا (۱۳۷۲) و استاین (۱۹۷۴) همسو بوده است.

در تبیین و تفسیر این فرضیه با توجه به مقایسه نمرات پس آزمون و پیش آزمون متغیر مهارت اجتماعی می توان بیان نمود که یکی از فعالیت های اساسی که کودکان با آن می توانند در دنیای سرشار از تخیل قرار گرفته و افکار و احساسات و تأثرات خود را بیان کنند، شعر و موسیقی است. کودکان فرصت های ارزشمند زندگی اند. فرصت هایی که تا باورش نکنیم، عملاً نه برای زندگی بهایی قائل خواهیم بود و نه برای آنچه که داریم به جرات می توان گفت که شعر همسایه ی روح و جان و ذهن همه ی جامعه در همه ی زمان هاست. به همین دلیل، آئینه ی تمام حالات، احساسات، نیازها و جلوه های زندگی است. شعر زبانی است مبتنی بر ایجاز کلام، طوری که گوینده ی شعر با کمترین کلمه بیشترین حرف را بزند. کودکان ریتم و حرکت و در واقع پیوندهای آوایی کلام را درک و به آن علاقه نشان می دهند. بنابراین هر کلام آهنگین، هر چند نامفهوم برای آنان قشنگ و دلخواه است به خصوص هنگامی که این کلام آهنگین در جریان یک بازی و نمایش ارائه شود، تأثیر بیشتری در مخاطبان خردسال خود خواهد داشت. وقتی کودک آهنگ می نوازد یا آهنگ و صدای خوانندگان را تقلید می کند خود به خود احساس شخصیتی بزرگتر از سن سال واقعی اش به او القا می شود به شرطی اینکه مقلد وی شخصیتی درست باشد.

موسیقی در تحریک و تحرک حواس و عواطف آدمی و تغییر حالات روحی و اجتماعی سریع تر عمل می کند، زیرا دریافت گوش به قلب و ضمیر باطن بسیار نزدیک تر است و ارتعاش های صوتی تأثیر عمیقی بر واسطه های شیمیایی مغز و تحریک صور خیالی و احساسی دارند. با درک موسیقی عواطف زیبا، همدردی و تفاهم بیشتر قلبی میسر خواهد شد. عواطف رقیق موسیقی، وجدان انسانی را وسیع، قوی و میل به همدردی را بیشتر و همبستگی روحی را آسان تر و مهارت اجتماعی را بهبود می بخشد. تم های ملایم این موسیقی روحیه را مهربان و آرام ساخته، از خشونت و بی اعتنائی می کاهد. تم های شاد، باعث سرزندگی و تحرک و نشاط می شوند و بر فعالیت و برون گرایی می افزایند و نیز موسیقی کلاسیک، میدان دید و گستردگی درک و زیبایی را می افزاید.

با توجه به این که گروه آزمایش از گروه گواه مهارت اجتماعی بالاتری داشتند می توان بیان نمود که شعر باعث شادی و نشاط کودک می شود، کودک از خواندن لذت می برد، ذوق هنری و حس زیبایی شناسی را در کودک پرورش می دهد. حس کنجکاوی و تخیل کودک را تحریک می کند. با گوش دادن به شعر و خواندن آن مهارت های کلامی کودک ارتقا پیدا می کند و دایره ی واژ گانش افزایش می یابد. و کودک شعر را همراه با کودکان دیگر می خواند و از این طریق، رفته رفته مهارت های اجتماعی (مشارکت) در کودک تقویت می شوند.

فرضیه دوم پژوهش بیان می دارد که آموزش شعر و موسیقی بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی تأثیر دارد. با توجه به جدول ملاحظه شد که F محاسبه شده تعامل گروه و پیش آزمون معنادار نمی باشد بدین معنا که رابطه بین متغیر وابسته (پس آزمون خلاقیت) و تصادفی کمکی (پیش آزمون خلاقیت) برای تمام گروه های آزمایشی یکسان است آنگونه که خط رگرسیون همه موازی است. یعنی می توان نتیجه گیری کرد، کودکانی که به آنها شعر و موسیقی آموزش داده نشده است تأثیری در میزان خلاقیت آنها نیز ندارد ولی نتایج پس آزمون خلاقیت با توجه به نوع گروه ($P \leq 0.001, df=1, F=42/90$) معنی دار بوده است. به این ترتیب که گروه آزمایش از گروه گواه افزایش بیشتری در میزان خلاقیت داشتند. میزان تأثیر مداخله متغیر مستقل (آموزش شعر و موسیقی) $0/43$ بوده است، یعنی 43 درصد واریانس نمرات پس آزمون متغیر خلاقیت کودکان به تأثیر آموزش شعر و موسیقی بوده است. بدین معنا که آموزش شعر و موسیقی موجب افزایش خلاقیت کودکان پیش دبستانی شده است. یعنی رابطه معنا داری بین آموزش شعر و موسیقی و میزان خلاقیت کودکان وجود دارد. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات تورنس (۱۹۷۵) همسو بوده است.

در تبیین و تفسیر این فرضیه با توجه به نتایج می توان گفت که شعر به زبان گشایی کودک و آموزش غیر مستقیم کودکان و اصلاح گفتار آنان و حمایت و تقویت جریان رسمی زبان آموزی کمک می کند. کودکان به کلام آهنگین و شعر و موسیقی علاقه مندند و ما می توانیم از این علاقه آنها در جهت زبان آموزی و گسترش واژگانی کودکان بیشترین بهره را ببریم. و با خواندن شعر و تکرار آن توسط کودکان موجبات رشد

و تکامل زبانی آنها را فراهم آوریم. چرا که هدف عمده شعر، رشد عواطف و باروری تخیلات و پرورش و ذوق و استعداد کودک است. علاوه بر آن پاسخی است به نیاز فطری کودک به موسیقی و آهنگ و گسترش دنیای ذهنی و تقویت حافظه و خلاقیت هنری و ادبی او می‌باشد. وقتی ما درباره موسیقی، حرکت و موزیک در بچه‌های پیش دبستانی فکر می‌کنیم، شاید اولین چیزی که به ذهنمان می‌رسد شکلی از رقصیدن و آواز خواندن بچه‌هاست. و، برای اینکه رقصیدن و آواز خواندن با اشکال هنر همبسته هستند، ما به طور طبیعی فرض می‌کنیم که هر حرکت و موزیک را در گیر خواهد کرد، البته، خلاقیت را ارتقا می‌دهد. اما این حقیقت است، فعالیت‌های حرکت و موزیکی که از بچه‌ها می‌خواهند صرفاً تقلید کردن از معلم و والدین است که خلاقیت را خیلی کم پرورش خواهد داد.

پس موسیقی به خاطر مشکل بودنش و ایجاد رابطه بین اعضای مختلف حرکتی و حسی بدن نقش فعالی در پیشرفت حافظه و رشد خلاقیت افراد دارد موسیقی اعضای مختلف بدن را با هم هماهنگ می‌سازد و مهارت‌های انسان را بالا می‌برد آموزش موسیقی اگر در دوران پیش از دبستان شروع شود باعث روان شدن حرکات دست کودک می‌شود و مهارت او را در نوشتن بالا می‌برد وقتی کودک می‌خواهد آهنگی را بنوازد باید برای ریتم زدن، حرکات دست و پا هماهنگ شود هم چنین باید برای زدن ملودی باید بین انگشتان دست چپ و دست راست هماهنگی ایجاد شود این هماهنگی ضمن سخت بودن نیروی زیادی از مغز می‌طلبد و مغز انسان را فعال می‌کند. که این موضوع باعث رشد خلاقیت در کودک می‌شود. خلاقیت در تمام فعالیت‌های فردی و گروهی انسان مشاهده می‌گردد برای پرورش خلاقیت باید به کودکان و نوجوانان امکان تفکر داد و آنان را از انجام دادن فعالیت‌های قالبی و از پیش تعیین شده تا حد امکان بر حذر داشت.

شعروموسیقی یکی از فعالیت‌های دوره‌ی پیش دبستانی است که در پرورش ذوق هنری کودکان نقش به سزایی دارد. شعر به دلیل بهره‌گیری از عناصری چون خیال انگیزی و (موسیقی شعر) برای کودکان بسیار جذاب است و در رشد همه جانبه‌ی آنان نقش مهمی ایفا می‌کند. عناصری چون احساس و عاطفه و تخیل، زبان موسیقی و شکل در شعر قابل جست و جو است. بنابراین یک شعر زمانی خوب و برای کودکان قابل استفاده است که ویژگی‌های مناسب خود یعنی عناصر مورد نیاز را داشته باشد و همین طور متناسب با نیازها و توان کودکان باشد. فرضیه سوم بیان می‌دارد که بین تأثیر شعر و موسیقی بر مهارت اجتماعی دختران و پسران پیش دبستانی تفاوت معنادار وجود دارد. برای بررسی این فرضیه، ابتدا گروه آزمایش را انتخاب کرده و اختلاف نمره پس آزمون و پیش آزمون محاسبه شد (نمره تفاضل)، سپس با استفاده از آزمون تی مستقل دو گروه مقایسه شدند.

نتایج نشان می‌دهد که در سه مرحله بین دختران و پسران در میزان مهارت اجتماعی کودکان تفاوت معنادار وجود ندارد، بدین معنا که آموزش شعر و موسیقی تأثیر یکسانی بر مهارت اجتماعی دختران و پسران پیش دبستانی داشته است. و باعث افزایش میزان مهارت اجتماعی این کودکان شده است. یعنی هرچند که آموزش شعر و موسیقی تأثیر مثبت معناداری بر مهارت اجتماعی کودکان دارد ولی به نوع جنسیت آنان مربوط نمی‌شود. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات فزائی و عشایری (۱۳۹۷)، محمدی (۱۳۸۰)، کیم و میشل (۱۹۹۵) همسو می‌باشد. فرضیه چهارم اظهار داشت که بین تأثیر شعر و موسیقی بر خلاقیت دختران و پسران پیش دبستانی تفاوت معنادار وجود دارد. برای بررسی این فرضیه، ابتدا گروه آزمایش را انتخاب کرده و اختلاف نمره پس آزمون و پیش آزمون محاسبه شد (نمره تفاضل)، سپس با استفاده از آزمون تی مستقل دو گروه مقایسه شدند.

نتایج نشان می‌دهد که در سه مرحله بین دختران و پسران در میزان خلاقیت کودکان تفاوت معنادار وجود ندارد، بدین معنا که آموزش شعر و موسیقی تأثیر یکسانی بر خلاقیت دختران و پسران پیش دبستانی داشته است و باعث افزایش میزان خلاقیت این کودکان شده است ولی می‌توان بیان کرد که با توجه به نتایج این پژوهش جنسیت در خلاقیت کودکان تأثیری نداشته است. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات سرایداران (۱۳۷۶)، شیخ الاسلامی (۱۳۸۱)، تورنس (۱۹۷۵) همسو و با نتایج تحقیقات کاتایی (۱۹۵۹)، کیم و میشل (۱۹۹۵) ناهمسو می‌باشد در تبیین فرضیه‌های سوم و چهارم می‌توان بیان نمود که هرچند کودکان در سه تا چهار سالگی می‌توانند جنسیت خود را تشخیص دهند، ولی این تفاوت جنسیتی از لحاظ رفتار و برخورد با همسالان هنوز نمود چندانی پیدا نکرده است بنابراین، تأکید زیاد بر جنسیت کودک و تمایز قائل شدن زیاد میان دختر و پسر یکی از موانع مهم رشد خلاقیت کودکان در برخی از خانواده‌هاست. در برخی از فرهنگ‌ها بسیاری از دختران و پسرانی که از تفکر خلاق برخوردارند، به سبب ملزم شدن به رعایت پاره‌ای مقررات و هنجارهای از پیش تعیین شده و همچنین به دلیل قرار گرفتن در نقش‌های قالبی که فرهنگ و محیط بر آنها تحمیل کرده، علایق و تمایلات خلاقانه‌ی خود را سرکوب می‌کنند و در نتیجه به تدریج دچار تعارض شده، خلاقیت آنها از بین می‌رود. پیش از آن که هر فردی در اجتماع رابطه مناسب و موفقیت آمیز داشته باشد، باید ابتدا با خود احساس راحتی کند.

معمولاً دختران و پسران به دلیل اینکه خصوصیات درونی‌شان با هم متفاوت است در جامعه نیز از نظر اجتماعی و رفتاری در شرایط خاصی نسبت به یکدیگر قرار می‌گیرند؛ از نوع بازی و ارتباط با همسالان گرفته تا نوع روابطشان با والد همجنس. بنابراین والدین باید با توجه به خصوصیات رفتاری، شرایط زیستی و جسمی کودکان با آنها رفتار کنند و آنها را مورد تشویق یا تنبیه قرار دهند. تحولات زیادی که در برنامه‌های آموزشی آمادگی و پیش دبستانی‌ها به وجود آمده، تقریباً بدون توجه به تفاوت‌های طبیعی دختران و پسران در مراحل تکامل رشد

طبیعی مغزشان بوده است. نقش شعر و موسیقی، بر خلاقیت و رشد مهارت اجتماعی از لحاظ جنسیتی طراحی شده بود، در این تحقیق کمرنگ به نظر می‌رسد.

موسیقی به عنوان وسیله ارتباط کلامی و غیر کلامی می‌تواند عامل ابراز عواطف، نگرش و احساسات باشد. فعالیت‌های موسیقی قابلیت انطباق پذیری دارد و موفقیت در سطوح مختلف را ممکن می‌سازد. کسب موفقیت و شایستگی در فعالیت‌های موسیقی می‌تواند احساس ارزش شخصی را تقویت کند، به ویژه موسیقی، هنری است که همیشه از طرف جامعه به آن ارزش داده می‌شود. شرکت در درس‌های خصوصی موسیقی، گروه‌های گر و کنسرت‌های مختلف می‌تواند ارزش احساس شخصی را ایجاد کرده، تقویت کند. به علاوه خواندن، فعالیت‌های سازی و گروه‌های پویای کلامی، می‌تواند به کودکان و بزرگسالانی که از نظر عاطفی آسیب دیده‌اند، کمک کند. در تبیین این فرضیه می‌توان بیان کرد. دانستن این نکته نیز ضروری به نظر می‌رسد که بسیاری از والدین علاقه مندند که کودک آنها سریعاً رشد کند و کودکی خود را پشت سر بگذارد. آن‌ها گاهی برای تسریع این امر سعی می‌کنند با کودک خود همانند بزرگسالان رفتار کنند و به تبع آن از کودک خود توقع ایفای نقش‌هایی بزرگ‌تر از محدوده سنی آنها را دارند. تحمیل نقش‌های کاذب بزرگسالی به کودکان، توقع بیش از حد از آنان، روند رشد مهارت‌های اجتماعی آنان را مختل می‌سازد و سبب پدید آمدن رفتارهای نا به هنجار و تصنعی در آن‌ها می‌شود و همین امر باعث از بین رفتن بسیاری از استعدادهای خلاق دوران کودکی می‌گردد.

پیشنهادهای کاربردی

بر مبنای یافته‌ها تحقیق، به منظور افزایش خلاقیت و رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان، به پیش دبستانی‌ها و به طور کلی آموزش و پرورش پیشنهادهای ارائه می‌گردد:

- ۱- راه اندازی و ایجاد کلاس‌های شعر و موسیقی و کارگاه‌های شعر خوانی و سرود خوانی در مراکز پیش دبستانی
- ۲- کمک گرفتن از مربیان حرفه‌ای و کار آزموده و همچنین کارشناسان تعلیم و تربیت برای اجرای برنامه‌های شاد و فرحبخش و گوناگون برای کودکان پیش دبستانی

پیشنهادهای پژوهشی

- در این بخش محقق پیشنهادهای خود را به محققین بعدی که علاقمند به تحقیق در این زمینه می‌باشند را ارائه می‌دهد:
- ۱- از آن جا که خلاقیت و رشد مهارت‌های اجتماعی برای کودک امری حیاتی بوده و برای همه‌ی یادگیری‌های بعدی کودک در آینده، تأثیر غیر قابل انکاری دارد انجام تحقیقات کاربردی‌تر و گسترده‌تر در این خصوص ضروری به نظر می‌رسد.
 - ۲- به محققان بعدی توصیه می‌شود برای بهتر شدن نتایج تحقیق و قابلیت تعمیم پذیری بهتر به جای توجه صرف بر نتایج پرسشنامه در کنار آن از سایر روش‌های جمع آوری اطلاعات مثل مصاحبه، مشاهده‌ی مستقیم، تهیه فیلم، نمایش، و غیره نیز استفاده شود.
 - ۳- از آن جا که آموزش شعر و موسیقی یکی از راههای پرورش خلاقیت و رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان می‌باشد لذا با بررسی و به کار گیری روش‌های دیگر مثل نمایش، مهارت‌های زبان آموزی، نقاشی، گردش‌های علمی و در نظر گرفتن سایر عوامل محیطی به نتایج مشابه و با متفاوت دیگری دست پیدا کرد.
 - ۴- از آن جا که این تحقیق در سطح نواحی یک و دو شهر شیراز به انجام رسیده است به محققین علاقمند پیشنهاد می‌شود تحقیق خود را در صورت امکان در سایر مناطق و با تأثیر سایر عوامل انجام داده تا از قابلیت تعمیم پذیری بیشتری برخوردار باشد
 - ۵- به محققان بعدی پیشنهاد می‌گردد که این پژوهش را برای دانش آموزان دوره‌ی ابتدایی و سطوح بالاتر نیز انجام دهند تا نتایج آن در اختیار علاقمندان قرار گیرد.

محدودیت‌های تحقیق:

- تحقیق حاضر همانند سایر تحقیقات با محدودیت‌ها و موانعی مواجه بوده است که در این قسمت به چند مورد از آنها اشاره می‌شود:
- ✓ وجود موانع اداری دست و پا گیر و عدم همکاری مناسب مسئولین پیش دبستانی‌ها در برگزاری آزمون‌ها.
 - ✓ عدم همکاری برخی از والدین در تکمیل پرسشنامه‌ها و جمع آوری به موقع آن‌ها.

سپاسگزاری

بدین وسیله از کلیه مسئولان، مدیران، معلمان و کودکان پیش دبستانی در نواحی آموزشی از آموزش و پرورش شهرستان بشت که در این پژوهش ما را یاری نمودند، کمال تشکر را داریم.

منابع و ماخذ

- [1] Gresham, F., & Elliott, S.N. (1990). Social Skills Rating System. Circle Pines, MN: American Guidance Services
- [2] Matson, J.L. (1990). Matson Evaluation of Social Skills with youngsters. Worthington, OH: International Diagnostic System.
- [۳] مهرآرا، علی اکبر، ۱۳۷۳. روانشناسی اجتماعی و مهارت اجتماعی. انتشارات مهرداد.
- [۴] دمیچی لو، محمد، ۱۳۸۲. سودمندی آموزش مهارت اجتماعی. ماهنامه تربیت، شماره ۸
- [۵] دادستان، پریخ ۱۳۷۶، بررسی توان ذهنی و درک خلاقیت در دانش آموزان دبستانی، گزارش نهایی طرح پژوهش، پژوهش برنامه ریزی آموزشی
- [۶] دافی، برنات، ۱۳۸۱، تشویق خلاقیت و تخیل در کودکان، مهشید یاسائی، انتشارات ققنوس
- [7] Torrance, E. p., 1975, Creativity research in education.
- [۸] فتحی، اسکندر، ۱۳۷۷. رشد مهارت‌های اجتماعی در نوجوانان و نقش آن در یادگیری، مجموعه مقالات سومین کمپوزیوم تربیت نوجوان
- [۹] ضیایی، علیرضا، ۱۳۸۴، بررسی تأثیر آموزش یش دبستانی بر رشد مهارت اجتماعی کودکان پایان نامه کارشناسی ارشد شیراز.
- [۱۰] براهنی (۱۳۸۵)
- [۱۱] دهلوی، حسین ۱۳۸۵، پیوند شعر و موسیقی، موسسه فرهنگی هنری ماهور، تهران
- [۱۲] گلستان هاشمی، مهدی، ۱۳۸۲، مقدمه‌ای بر علم خلاقیت شناسی اصفهان، جهاد دانشگاهی
- [۱۳] سیف، علی اکبر (۱۳۸۰)، روان شناسی پرورشی، انتشارات آگاه
- [14] Boer, D., & Fischer, R. (2012). Towards a holistic model of functions of music listening across cultures: A culturally decentred qualitative approach. *Psychology of Music*, 40(2), 179–200.
- [15] Schafer, T., Sedlmeier, P., Stadler, C., & Huron, D. (2013). The psychological functions of music listening. *Frontiers in Psychology*, 4, 511.
- [16] Schäfer, T., Smukalla, M & Oelker, S.A. (2014). How music changes our lives: A qualitative study of the longterm effects of intense musical experiences. *Psychology of Music*, 42(4) 525–544.
- [۱۷] فزائی سمیرا، عشایری حسن. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش موسیقی بر خلاقیت کودکان ۷ تا ۹ ساله شهر تهران. مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران. ۲۴ (۱): ۲۹-۱۶.
- [۱۸] شهیم، سیما ۱۳۸۳، بررسی مهارت‌های اجتماعی گروهی از کودکان عقب مانده آموزش پذیر با استفاده از نظام درجه بندی مهارت اجتماعی، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران - سال چهارم
- [19] Gresham, F., & Elliott, S.N. (1990). Social Skills Rating System. Circle Pines, MN: American Guidance Services
- [۲۰] پیر خائفی، علیرضا، ۱۳۸۳، نگاهی به سنجش خلاقیت دانش آموزان از منظر تحولی، مجموعه مقالات اولین همایش ارزشیابی تحصیلی، چاپ اول، تهران انتشارات تزکیه.
- [۲۱] ژاکلین، اشمیت، ۱۹۹۰، مقدمه‌ای بر موسیقی درمانی، ترجمه: محمدی، علی زاد ۱۳۸۰.
- [22] Kim, J. & Michael, w., 1995, the relationship of creativity measures thinking style Educational & psychological measurement, Vol. 55, pp. 60-74.
- [۲۳] سرایداران، محمد مهدی، ۱۳۷۶، بررسی خلاقیت با سبک مدیران آموزشی مدارس راهنمایی در شهر شیراز پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی شیراز
- [۲۴] شیخ الاسلامی، راضیه و خداحیمی، سیامک، ۱۳۷۸، بررسی رابطه محیط خانوادگی با خلاقیت در دانش آموزان دختر و پسر راهنمایی شهر شیراز، انتشارات جهاد دانشگاهی فارس.
- [25] Cassidy, D. & Tony, R., 1997, Type a behavior, problem solving style and health in male and female, vol. 1, pp. 25- 31.
- [26] kim, J. & Michael, w., 1995, the relationship of creativity measures to School achievement and preferred learning and thinking style in a sample Korean high school student, Educational and psychological measurement Vol. 55, No. 1, pp. 60-74.